

Anna Dahlberg

What would Jesus drive?

Konkurrensen om oljan kan leda till ett "energins kalla krig" mellan Kina och USA. Anna Dahlberg jagar nytt tänk bland Amerikas nykonservativa, svenska miljövänner och terrorns strategier.

Hormuzsundet. Förmodligen har du aldrig hört talas om det trots att det är en av världens strategiskt viktigaste platser. Genom detta smala sund — inte mer än tre kilometer brett på det smalaste stället — passerar varje dag 40 procent av världens oljeexport. Hormuzsundet mellan Iran och Oman är öppningen till Persiska viken, där två tredjedelar av världens kända oljereserver finns.

Om man liknar oljan vid den industrialiserade världens blodomlopp är Persiska viken dess hjärta. Visserligen produceras det sammanlagt långt mer olja på andra håll i världen såsom Ryssland, USA, Latinamerika och Västafrika. Men det är i Gulfen som reserverna finns och därmed framtiden. Och det är i Gulfen som oljans enda supermakt — Saudiarabien — huserar. Kungadömet ruvar inte bara på en fjärdedel av världens kända oljereserver och är världens ledande oljeexportör; landet spelar också en unik roll på oljemarknaden genom sin reservkapacitet som kan sättas in som stötdämpare när störningar inträffar på marknaden. Det var exempelvis sauderna som såg till att lugnet höll i sig under såväl Kuwaitkriget som Irakkriget.

Rädslan för att "oljans centralbank", som Saudiarabien ibland kallas, ska lamsläs av inre oro eller terrorattentat mot exempelvis Ras Tanura — världens största oljehamn — gör marknaden så nervös att oljepriset har försetts med en terrorpremie på runt tio dollar fatet.

Och Gulfens betydelse kommer bara att öka. Från och med år 2010 kommer oljeproduktionen utanför OPEC-länderna att börja plana ut och sina. Det betyder att världens växande oljeimport kommer att bli ännu mer beroende av Mellanöstern och Persiska viken än i dag. Om 25 år — år 2030 — kommer mer än två tredjedelar av världens oljeexport att härröra därifrån.

Det är i det perspektivet man ska se dagens hotande energikris. USA, som en gång i tiden var världens största oljeproducent och självförsörjande på olja, tvingas i dag importera runt 60 procent av sina oljebehov och andelen kommer bara att växa. Som Robert Ebel, oljeexpert på Center for Strategic & International Studies, CSIS, i Washington uttrycker det: "USA har gått från att vara ett land där oljeöverflödet har varit en källa till säkerhet och styrka till ett land där det omvända gäller."

Europa sitter i en liknande sits. Vi är minst lika beroende av importerad olja

som USA, och i takt med att Nordsjöoljan sinar kommer behoven att öka ytterligare. Till detta ska läggas den enorma oljekonsumtionsökningen i utvecklingsekonomier som Kina och Indien. Kina är nu världens näst största oljeimportör efter USA och det finns bedömare som spekulerar i att Kinas oljebehov kan komma att fördubblas när den kinesiska medelklassen sätter sig bakom ratten. Redan dagens efterfrågetryck anses av de flesta vara det främsta skälet till de senaste två årens kraftiga ökning av råoljepriset.

Kort sagt, oljeekvationen går inte ihop. Världens törst efter olja bara ökar samtidigt som utbudet har planat ut. Optimisterna pekar på att det fortfarande finns enorma oljetillgångar att ta av — framför allt i Gulfen — och att det bara är en fråga om rätt investeringar och säkerhet för att få oljan att börja flöda igen. Ett stabilt Irak och en recession i ekonomin skulle fungera som en hink kallt vatten på oljemarknaden.

Kanske det, men pessimisternas skara växer. Internationella valutafonden varnade nyligen för att vi står inför en "permanent oljeshock" de närmaste årtiondena och västvärldens eget oljeorgan, IEA, släpper i vår en rapport med titeln "Saving Oil in a Hurry". Bland förslagen märks drastiska åtgärder som att ransonera bilåkandet via nummerplåtarna.

De mest alarmistiska bedömarna menar att vi redan nu kan ha nått taket ("peak oil") för världens oljeproduktion och att vi före år 2010 kommer att se en minskning. Kjell Aleklett, professor vid Uppsala universitet, pekar på att det blir allt glesare mellan oljefynden samtidigt som produktionen i existerande fält minskar kontinuerligt.

Sådana domedagsprofetior från geologhåll fnyser världens oljeekonomer åt. Men oavsett vem som i slutändan får rätt är de flesta eniga om två saker: 1) oljeproduktionen kommer att nå en plåtå någon gång under de närmaste årtiondena för att sedan vika nedåt för alltid och 2) det är Gulfen som kommer att utgöra huvudscenen för framtidens oljeproduktion.

Det betyder att vi kommer att få se en allt hårdare konkurrens om världens oljetillgångar framöver. Vissa spår rent av uppkomsten av ett "energins kalla krig" mellan världens två ledande oljekonsumenter — Kina och USA. Kina har numera släppt alla hämningar i jakten på det svarta guldet och åker jorden runt på friarstråt till parastater som skys av USA. Favoriterna är Sudan och Iran, men Kina har även knutit nära band med vänsterpopulisten Chavez Venezuela. Parallellt med oljediplomatin rustar Kina upp sin flotta för att säkra oljans väg från Gulfen. Enligt en intern Pentagonrapport har Kina upprättat ett pärlband av hamnar och flottavtal med länder längs oljefartygens rutt. Det yttersta målet är förstås att förhindra att USA ska kunna blockera Kinas oljetillförsel i händelse av en konflikt om Taiwan.

En annan konsekvens av energikrisen är att USA och resten av västvärlden tvingas in i ett allt djupare beroende av Persiska viken samtidigt som president Bush predikar demokrati i Mellanöstern och bedriver ett krig mot terrorismen. Problemet är inte bara att de vackra orden om frihet klingar ihåligt när alla vet att USA:s närmast allierade i arabvärlden är det slutna Saudiarabien. Dagens höga oljepriser innebär också att USA — som ensamt står för 25 procent av världens oljekonsumtion — låter petrodollarna regna över diktaturer och auktoritära stater. Alla satsningar på demokratistöd i den här delen av världen framstår som fickpengar jämfört med detta gigantiska diktaturstöd.

Med ena handen förser USA Saudiarabien med pengar att exportera den extrema Wahhabiläran runt om i världen. Med den andra handen för USA ett krig mot den militanta islamismen. Det krävs ingen djupare analysförmåga för att inse att det inte går ihop.

Över huvud taget är det svårt att särskilja USA:s oljeintressen från kriget mot terrorismen. Det var när USA upprättade militärbaser i Saudiarabien i samband med Kuwaitkriget 1990–91 som Usama bin Ladin fattade beslutet att inleda ett heligt krig mot USA. Den amerikanska truppenärvaron i sin tur var ett uttryck för den nu 60 år gamla "speciella relationen" mellan USA och det saudiska kungahuset, vars kärna är olja mot säkerhet. USA tar ansvar för att skydda ökenriket mot yttre hot i utbyte mot att Saudiarabien garanterar ett stabilt flöde av olja till rimligt pris. Så har äktenskapskontraktet sett ut allt sedan president Franklin D Roosevelt skakade hand med Saudiarabiens grundare — kung Abdulaziz Ibn Saud — ombord på krigsfartyget USS Quincy i Suezkanalen 1945.

Efter Saddams fall har USA visserligen flyttat sin flygkommandocentral från Saudiarabien till Al Udeid i Qatar. Men det råder ingen tvekan om att USA alltjämt ser sig som det svarta guldets skyddsängel i Gulfen. Ett tiotal större militärbaser och mångfald fler mindre faciliteter talar sitt tydliga språk.

Det råder heller ingen tvekan om att al–Qaida ser denna närvaro som en ständig nagel i ögat och avser att göra oljan till en av terrorns främsta måltavlor. I december sände den arabiska satellitkanalen Al Jazeera en bandinspelning där bin Ladin uppmanade alla "gudskrigare" att rikta det heliga kriget mot oljeindustrin och skära av Persiska viken för amerikansk oljeimport. Han liknade oljan vid "korsfarnationens livlina" och "historiens största skuld".

Bushadministrationens lösning på oljedilemmat har hittills varit relativt kraftlös; fokus har legat på att främja framtida tekniker som vätgas och rent kol medan efterfrågesidan har lämnats orörd. Men om Vita huset kan anklagas för att blunda för problemen gäller detsamma verkligen inte den amerikanska debatten. Alltsedan 11/9 har USA:s osunda oljevanor varit ett ständigt diskussionsämne i den amerikanska offentligheten. Som en av USA:s ledande oljekännare, Amy Myers Jaffe vid Bakerinstitutet i Houston, uttrycker det: "I allt högre grad oroar sig amerikaner över kostnaderna i pengar, liv och trovärdighet för att säkra stabila oljeleveranser genom att försöka dominera Mellanöstern."

Från vänsterhåll har personer som filmmakaren Michael Moore och Craig Unger — författare till bestsellerboken House of Bush, House of Saud — hävdade att Bushdynastin är så nedkletad med saudiska oljepengar att USA missar den verkliga måltavlan i kriget mot terrorismen. Från högerhåll har tonläget varit ännu högre, framför allt i neokonservativa kretsar. En linje har gått ut på att USA borde använda sin makt för att försöka knäcka Opecs makt över oljan. Kända neokonservativa hökar som Richard Perle och David Frum har rent av lekt med tanken att USA borde följa upp invasionen av Irak med att frita den shiadominerade al–Hasa–provinsen i östra Saudiarabien, där nästan alla oljefält ligger.

Mer sansade neokonservativa röster har i stället propagerat för en radikal amerikansk energiomställning. Det mest kända initiativet är "Set America Free" som backas upp av gamla säkerhetshökar som förre CIA–chefen James Woolsey. Det är sannerligen inte växthuseffekten som får dessa ärrade herrar

att ligga sömnlösa om nätterna, utan USA:s desperata omfamning av Saudiarabien. Men förslagen skulle kunna vara direkt hämtade från miljövännernas kravlistor — en lovsång till bensinsnåla hybridbilar och skatteincitament som ska göra en snabb omställning möjlig.

En rad av USA:s mest kända liberala debattörer har också slagit larm på sistone, däribland Thomas Friedman på *New York Times*. I en serie krönikor har han lanserat vad han kallar för en "geo-green strategy" som går ut på att USA måste börja beskatta bensin hårdare och bygga ut kärnkraften igen. Nyligen föreslog han att Bush borde göra sig av med sin limousine till förmån för en hybridbil och skapa en "geo-grön" allians av neokonservativa, evangelikala och miljövännar. Till saken hör att Bushs mest lojala väljarbas — de evangelikala kristna — på senare tid har tagit miljöfrågan till sitt hjärta med den retoriska frågan: "What would Jesus drive?"

Någon motsvarande debatt om oljeberoendets geopolitiska pris är dock svårt att hitta i Europa. Visst, vi har en helt annan nivå på miljömedvetandet och konsumerar betydligt mindre olja än amerikanerna (för att komma upp i USA:s nivå måste man lägga ihop konsumtionen i hela Europa, Ryssland och Centralasien). Men vårt beroende procentuellt sett av importerad olja — och av Mellanösternolja — kommer med största sannolikhet att överträffa USA:s under de kommande årtiondena. Europa håller dessutom på att bli helt beroende av rysk naturgas i takt med att länder som Tyskland och Sverige avvecklar kärnkraften. Ryssland är på god väg att bli för Europa vad Saudiarabien är för USA, och det politiska priset har redan blivit synligt. Tyska gasföretag hårduppvaktar Moskva i hopp om att få delta i utbyggnaden av gasledningar, och förbundskansler Gerhard Schröder missar aldrig ett tillfälle att bedyra sina varma känslor för Putin.

Ändå är det enbart växthuseffekten som det varnas för i debatten; ingen talar över huvud taget om "Rysslandeffekten". Visst, vänstern moraliserar gärna om energins destruktiva roll i utrikespolitiken — fast bara om det handlar om olja och USA. När läste du senast en artikel om Europas växande olje- och gasberoende? Ändå är våra ekonomier lika beroende av säkra och stabila oljeleveranser från Persiska viken som USA:s. Den enda skillnaden är att vi i Europa inte har någon militär kapacitet att värna våra energiintressen. I stället åker vi småskjuts på USA skulle man kunna säga. Lägre oljepriser för USA till följd av krig eller påtryckningar på sauderna är nämligen lika mycket lägre oljepriser för Europa.

Inom högern å andra sidan diskuteras oljan knappt över huvud taget. Det anses per automatik vara vänster och konspiratoriskt att sätta oljan i ett geopolitiskt perspektiv. Följden har blivit en debatt där vänstern gärna ser oljan som den överordnade principen för allt USA företar sig på världsarenan — trots att det är Kina som passar bäst in på den beskrivningen. (Varför skulle USA upprätthålla sanktioner mot oljerika stater som Sudan och Iran om låga oljepriser var det högsta målet?) Den proamerikanska högern är nästan lika förutsägbar och blundar för att oljan alltid är en viktig faktor för allt USA gör i Persiska viken — ja, för att oljan i kraft av sin enorma betydelse faktiskt är en politisk vara med stora geopolitiska konsekvenser.

Vi behöver en bättre debatt om oljan och naturgasen. Energifrågan kommer att vara ett av de dominerande bekymren för världen framöver och det är dags att vakna även i Europa. Det finns fler dimensioner än miljön att diskutera och det finns betydligt mer pragmatiska förslag att lansera än de skogsmullemärkta.

Vi skulle även här behöva röster i debatten som kräver utbyggd kärnkraft i stället för avvecklad och som lovsjunger hybridbilen i väntan på framtida under — exempelvis en bilpark driven på vätgas eller biobränsle — som kanske aldrig blir verklighet. Eller vill vi ha en framtid där Europas ledare sitter i knäet på ett alltmer auktoritärt Ryssland? Vill vi ha en framtid där säkra oljeleveranser blir en uppgift även för Europas framväxande försvar, ESDP?

Det är frågor som fortfarande väntar på svar.

Published 2005-06-16
Original in Swedish
Contribution by Arena
First published in *Arena* 3/2005
© Anna Dahlberg/Arena
© Eurozine